

PAWEŁ GUT (Szczecin)

Urząd nadprokuratora na Pomorzu Szwedzkim (1799–1818)

W okresie rozwoju monarchii absolutnych w XVIII w. zakres jurysdykcji państwa znacznie się rozszerzył. Dążyło ono do objęcia kontrolą jak największego obszaru życia państwowego i społecznego. W przypadku Pomorza przemiany te dotyczyły głównie części brandenbursko-pruskiej, gdzie reformy wprowadzane od czasów Wielkiego Elektora przekształciły kraj w prowincję scentralizowanego państwa biurokratycznego. Zmiany te obejmowały również sądownictwo, które mimo pozostawienia licznych partykularyzmów, stało się częścią ogólnopaństwowego systemu. Natomiast w części szwedzkiej dawnego władztwa Gryfitów, pomimo stworzenia nowoczesnego państwa w metropolii, zachował się dotychczasowy ustrój stanowy z czasów samodzielności Pomorza. Jego elementy zachowały się również w wymiarze sprawiedliwości, mimo posiadania przez królów Szwecji w swych prowincjach niemieckich *privilegium de non appellando illimitatum*, który pozostał nadal partykularny, niezwiązany z innymi prowincjami monarchii Wazów, z wyjątkiem prawa i sądownictwa wojskowego¹.

Pomimo pozostawienia odrębnego systemu sądowego w prowincjach niemieckich, królowie szwedzcy starali się kontrolować instytucje wymiaru sprawiedliwości przez ordynacje wydane w 1657 r. dla utworzonego cztery lata

---

¹ I. Andersson, *Dzieje Szwecji*, Warszawa 1967, s. 223–232; W. Buchholz, *Schwedisch-Pommern als Territorium des deutschen Reichs*, Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte, Jg. 1990, s. 14–33; K.A. Modéer, *Gerichtsbareiten der schwedischen Krone im Deutschen Reichsterritorium. I Voraussetzungen und Aufbau 1630–1657*, Stockholm 1975, passim; N. Jörn, *Die Etablierung des Wismarer Tribunals als Oberappellationsgericht für die schwedischen Provinzen im Alten Reich 1653–1664*, [w:] *Der Westfälische Frieden von 1648 – Wende in der Geschichte des Ostseeraums*, hrsg. von H. Wernicke, H.J. Hacker, Hamburg 2001, s. 135–172.

wcześniej Trybunału w Wismarze (Königliches Tribunal in Wismar) oraz w roku 1672 dla Sądu Nadwornego w Greifswaldzie (Hofgericht in Greifswald). Innym elementem wpływu na sądownictwo były wizytacje poszczególnych urzędów oraz sprawozdania i zalecenia (Visitations- Abschiede), które stanowiły przepisy nowelizujące ich organizację i funkcjonowanie. Poza tym władcy ze Sztokholmu starali się ingerować w sądownictwo stanowe i ograniczać jego kompetencje, tworząc wiele sądów specjalnych (sądy licencji, akcyzy, poczty) podległych administracji państwowej².

Jednym z kroków zmierzających do kontroli partykularnego sądownictwa na Pomorzu przez władze centralne w Sztokholmie stało się powołanie przez Gustawa Adolfa IV w 1799 r. instytucji nadprokuratora (Obersachanwalt). Geneza tego urzędu sięgała panowania Gustawa III, który nie tylko wprowadził wiele zmian w samej Szwecji, ale zamierzał zreformować w duchu absolutnym również prowincje zamorskie. Jednakże plany te nie zostały zrealizowane. Jednym z ich elementów był projekt powołania urzędu wzorowanego na szwedzkim kanclerzu sądowym (Justizkanzler) pod nazwą *procurator justitiae*³. Gustaw III przedstawił swój projekt w liście do prezydenta Trybunału w Wismarze von Klinkowströma z 26 października 1785 r. Według zamierzeń króla miał być to urząd zarządzający wymiarem sprawiedliwości, podobnie jak Generał Gubernator-Namiestnik (General Gouverneur-Statthalter) kierujący administracją prowincji. Nowy urzędnik czuwać miałby nad prawidłowym stosowaniem prawa i jego stanowieniem, kontrolować działalność sądów, w tym patrymonialnych, miejskich (również magistratów) i ich organizację, czynności urzędników sądowych, w tym też fiskałów, wykonywanie kar oraz wspomagać w pracy gubernatora i sąd nadworny, a także inne urzędy administracji i sądownictwa. W ten sposób – według królewskiego projektu – kanclerz miał zapewnić sprawiedliwy dostęp do sądów, zwłaszcza dla ubogich mieszkańców Pomorza. W rzeczywistości urząd ten miał być jednak reprezentantem państwa, który będzie kontrolował w jego imieniu administrację sądową, pozostającą w dużej mierze pod wpływem stanowych instytucji⁴.

Prace podjęte nad opracowaniem planu powołania nowego urzędu ze względu na opór stanów przedniopomorskich zakończył się jednak fiaskiem. Ponownie do pomysłu utworzenia urzędu kanclerza sądowego powrócono w końcu lat dziewięćdziesiątych XVIII w., już za panowania następcy Gusta-

---

² R. Berger, *Rechtsgeschichte der schwedischen Herrschaft Vorpommern*, Würzburg 1936, s. 29–38; N. Jörn, *Gerichtstätigkeit, personelle Strukturen und politisch relevante Rechtsprechung am Wismarer Tribunal 1653–1815*, [w:] *Prozessakten als Quelle. Neue Ansätze zur Erforschung der höchsten Gerichtsbarkeit im Alten Reich*, hrsg. von A. Baumann, S. Westphal, S. Wendehorst, S. Ehrenpreis, Köln – Weimar – Wien 2001, s. 219–257.

³ Stadtarchiv Greifswald (dalej SAG), Rep. 5, sygn. 8053, f. 1–4.

⁴ SAG, Rep. 5, sygn. 8053, f. 1–4; R. Berger, *Rechtsgeschichte...*, s. 36.

wa III, Gustawa IV Adolfa. Wówczas to został opracowany projekt przepisów o urzędzie nadprokuratora, który swymi założeniami w pełni nawiązywał do pomysłu króla Gustawa III.

Efektom podjętych ponownie prac stało się podpisanie 4 kwietnia 1799 r. przez Gustawa IV Adolfa patentu o powołaniu nadprokuratora dla Pomorza Szwedzkiego⁵. Decyzja ta, podobnie jak wspomniane wcześniej plany z 1785 r., wywołała sprzeciw stanów, które nie mogąc obalić decyzji monarchy, nieustannie krytykowały nowy urząd, za zbyt mocną ingerencję w sądownictwo, zwłaszcza kryminalne⁶.

Według przepisów nowo powstały urząd nie był sądem, ale instytucją kontrolną dla sądownictwa i prawodawstwa. Do zadań nadprokuratora należał nadzór nad przestrzeganiem istniejącego prawa, statutów, zarządzeń, instrukcji, ogólnie ustroju i organizacji sądownictwa, w tym też nad pracą tych instytucji, ich pracowników, a także adwokatów, notariuszy czy prokuratorów. Posiadał on prawo żądania wyjaśnień od wspomnianych instytucji we wszystkich postępowaniach, dochodzeniach i procesach przez nie prowadzonych oraz w sprawach ich organizacji, stosowanych przepisów itd. Ponadto te ostanie nie mogły odmawiać udzielania wyjaśnień czy pomocy w prowadzonych przez nadprokuratora czynnościach. Otrzymał on też prawo do kontroli wyroków w sprawach karnych zagrożonych utratą życia, karami cielesnymi, utratą majątku i honoru, które przesyłano do zatwierdzenia królowi. Do kompetencji jego należała również kontrola stanu i pracy więzień oraz zakładów poprawczych i stanu zdrowia osadzonych. Ponadto na podstawie omawianego patentu mieszkańcy Pomorza uważający się za pokrzywdzonych przez urzędy (w tym sądy) czy prawo otrzymali prawo do składania na nie skarg do nadprokuratora⁷. Część tych uprawnień, m.in. kontrola sądów niższych, należały również do kompetencji zdominowanego przez stany Trybunału w Wismarze,

⁵ Patent betreffend den angeordneten Ober- Sachwald in Pommern, vom 4. April 1799; zarządzenie w formie broszury podobnie jak instrukcja czynności w: Stadtarchiv Stralsund (dalej SAS), Rep. 3, sygn. 927, pnobl., SAG, Rep. 5, sygn. 8053, f. 7–18; też: *Sammlung gemeiner und besonderer Pommerscher und Rügischer Landesurkunden, Gesetze, Privilegien, Verträge, Constitutionen und Ordnungen*, hrsg. von J.C. Dähnert, v. Klinckowström, Stralsund 1765–1769, 1782–1802. Supplementband IV, s. 499–508 (dalej Dähnert). Wymienione zarządzenia opublikowane został przez Generalnego Gubernatora von Platen 29 kwietnia 1799 roku; Dähnert, Supplementband IV, s. 506.

⁶ Stany sprzeciwiały się zbyt daleko idącej ingerencji państwa w sądownictwo patrymonialne czy kryminalne. W tym ostatnim przypadku przedstawiciele mieszkańców prowincji uważali, iż wyroki w sprawach karnych nie powinny podlegać zatwierdzeniu przez nadprokuratora; SAG, Rep. 5, sygn. 8053, f. 19–86; R. Berger, *Rechtsgeschichte...*, s. 36.

⁷ Patent vom 4. April 1799. Również w instrukcji czynności (§ 1) podkreślono potrzebę powołania nowego urzędu oraz przedstawiono jego kompetencje; Instruktion für in Pommern bestellten Ober-Sachwald, wonach derselbe sich in dem ihm anvertrauten Amte in Unterthänigkeit zu richten hat, vom 4. April 1799; Dähnert, Supplementband IV, s. 499–505.

będącego sądem najwyższym dla niemieckich prowincji Szwecji, w XVIII w. ograniczonych jedynie do części Pomorza i władztwa Wismar⁸.

Wraz z publikacją patentu wydana została instrukcja regulująca pracę urzędu. Określała ona dokładnie prerogatywy nowego urzędnika i tok jego pracy oraz wspomagającego go sekretarza⁹. Nadprokurator podlegał jedynie kontroli gubernatora-namiestnika, któremu przekazywał periodiczne sprawozdania. Ten ostatni przedstawiał je następnie królowi (§ 1, 12). Początkowo urząd miał działać tylko na Pomorzu, jednakże już 19 sierpnia 1799 r. na podstawie rezolucji królewskiej jego okręg poszerzono o władztwo Wismar¹⁰.

Instrukcja z 4 kwietnia 1799 r. nakazywała nadprokuratorowi kontrolowanie wszystkich urzędów wykonujących sądownictwo w prowincji, w tym też sądów wyższych (trybunał i sąd nadworny), a także notariuszy, prokuratorów i fiskalów, choć z wyjątkiem tych jurysdykcji, w których obowiązywały przepisy prawa szwedzkiego, czyli sądów wojskowych. Jednakże jeszcze w roku 1799 szwedzki sekretarz państwa (Staatssekretär) zniósł to ograniczenie, w związku z czym kontroli podlegały również jurysdykcje wojskowe¹¹. Fiskalowie, prokuratorzy oraz sądy byli zobowiązani do udostępniania wszystkich materiałów dotyczących opracowywanych spraw oraz składania wszelkich wyjaśnień na zapytania nadprokuratora. Urzędnik ten miał również możliwość instruowania kontrolowanych instytucji i nakazywania im pełnego wyjaśniania spraw stronom. Ponadto nadprokurator miał prawo karania grzywną 30 talarów urzędników i urzędy, które nie stosowały się do jego poleceń¹². Jedynie w przypadku Rejencji Krajowej (Landesregierung) w Stralsundzie i Trybunału w Wismarze nie miał prawa bezpośrednio ingerować w tok spraw. Odkryte nieprawidłowości we wspomnianych dwóch urzędach musiał on zgłaszać gubernatorowi, który przekazał je królowi celem ich wyjaśnienia¹³.

⁸ Tribunal Ordnung vom 1657, T. II, Tit. 1, § 18; o pozycji stanów w trybunale: W. Buchholz, *Schwedisch-Pommern...*, s. 30–32; N. Jörn, *Gerichtstätigkeit, personelle Strukturen...*, s. 219–257.

⁹ Instruktion vom 4. April 1799, Dähnert, Supplementband IV, s. 499–505. Prerogatywy nadprokuratora omówione zostały również przez: F.A. Mehlen, *Anleitung zum Gerichtlichen Prozess mit bes. Rücksicht auf die Schwedisch-Pommern Gerichtsordnungen*, Greifswald – Berlin 1800–1804, § 71; oraz H.C.F. von Pachelbel, *Beiträge zur nähren Kenntnis der Schwedisch-Pommerischen Staatsverfassung als Supplementband zur Gadebuschischen Staatskunde von Schwedisch-Pommern*, Berlin 1802, s. 217–221.

¹⁰ H.C.F. von Pachelbel, *Beiträge...*, s. 217.

¹¹ Ibidem, s. 221; R. Berger, *Rechtsgeschichte...*, s. 37.

¹² Instruktion vom 4. April 1799, § 2, 4, 5; H.C.F. von Pachelbel, *Beiträge...*, s. 217–220. Zebrane grzywny nadprokurator przekazywał na fundusz wojskowego domu sierot, co zostało potwierdzone również w patencie z 12 lutego 1806 r.; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung der für Neu-Vorpommern und Rügen in den Jahren 1802 bis Schluss 1817 ergangenen Gesetze, Königl. Schreiben, Regierungs Patente, Rescripte und sonstigen Bekanntmachungen und Verordnungen*, 2 Bde., Stralsund 1844–1847, Bd. 1, s. 246.

¹³ Instruktion vom 4. April 1799, § 8; H.C.F. von Pachelbel, *Beiträge...*, s. 221; R. Berger, *Rechtsgeschichte...*, s. 37.

Każdy z mieszkańców prowincji – bez względu na pochodzenie i majątek – miał prawo złożyć do nadprokuratora ustnie lub pisemnie podanie, skargę na instytucje wymiaru sprawiedliwości, sposób prowadzenia jego spraw prawnych (procesów) i wydawane orzeczenia. Instrukcja zobowiązywała go do odpowiedzi na każdą taką sprawę, wyjaśnienia jej, a w przypadku błędnego interpretowania zagadnienia przez wnioskodawcę, musiał on również w sposób zrozumiały wyjaśnić mu popełnione błędy i przedstawić poprawny sposób ich rozwiązania¹⁴.

Sądy, magistraty, zakłady karne, domy poprawcze i inne urzędy wykonujące jurysdykcje zobowiązane były sporządzać okresowe (kwartalne, półroczne, roczne) sprawozdania, zestawienia statystyczne z działalności sądowej, przeprowadzonych procesów i postępowań. Na ich podstawie oraz własnych wizytacji i lustracji nadprokurator zestawiał sprawozdania roczne dla króla, które przekazywał gubernatorowi¹⁵.

Pierwszy nadprokuratorem został radca rejencji Georg Christian Sonnenschmidt, mianowany przez Gustawa IV Adolfa. Natomiast urząd jego sekretarza otrzymał Matthias Albert Nestins. Siedzibą urzędu był Greifswald, gdzie w 1803 r. został przeniesiony również Trybunał z Wismaru. W 1805 r. nowym prokuratorem został radca rejencji Wilhelm Julius L. Schubert¹⁶.

Podjęte w roku 1806 reformy nie objęły urzędu nadprokuratora. Stał się on natomiast jedną z instytucji, które miały kontrolować prawidłowość zmian przeprowadzanych w sądownictwie oraz prawie. Dotyczyło to zwłaszcza szybkiego przejścia spraw procesowych przez utworzone w 1806 r. sądy obwodowe (Amtgerichte) od likwidowanych urzędów wykonujących jurysdykcje prywatne (patrymonialne) na terenach wiejskich¹⁷. W jego kompetencjach pozostawiono wszystkie dotychczasowe prerogatywy, w tym żądanie składania przez sądy periodycznych sprawozdań o prowadzonych sprawach prawnych, organizacji urzędu i personalnych.

Zmiany w organizacji urzędu nastąpiły dopiero w latach 1810–1811 po zniesieniu okupacji francuskiej na Pomorzu Szwedzkim. Powołana wówczas komisja organizacyjna opracowała zarządzenia dotyczące m.in. ustroju administracyjnego oraz sądowego z 8 października 1810 r., wprowadzone

---

¹⁴ Instruktion vom 4. April 1799, § 3. W 1803 r. nadprokurator wydał szczegółowe przepisy regulujące tryb wnoszenia skarg i wniosków do niego; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 1, s. XI.

¹⁵ Instruktion vom 4. April 1799, § 6, 9. Patent z 20 lutego 1801 roku potwierdzający nakaz przesyłania przez sądy kwartalnych sprawozdań o procesach (Prozesslisten); Dähnert, Supplementband IV, s. 508–509. Roczne sprawozdania sądów z Greifswaldu i Stralsundu z lat 1799–1833: SAG, Rep. 5, sygn. 1624, 7927, 5729, 8408, 11410, passim; SAS, Rep. 3, sygn. 927, pnohl.

¹⁶ Staats-Kalender für Pommern und Rügen, Jg. 1800–1805 (III. Abschnitt, II. Der Gerichtliche Staat), Jg. 1807 (III. Abschnitt, I. Obrigkeitlicher Staat).

¹⁷ Bekanntmachung vom 3. Juli 1806; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 1, s. 278.

w życie w roku następnym. Na ich podstawie została zlikwidowana samodzielność urzędu nadprokuratora, który stał się odtąd częścią odnowionej Rejencji Krajowej w Stralsundzie¹⁸. Stanowisko to zachował radca W.J.L. Schubert, który stał się członkiem kolegium rejencji i pełnił też funkcję prezesa Kolegium Medycznego (Gesundheitskollegium)¹⁹. Poza tym nadprokurator pozbawiony został prerogatyw kontrolnych w postępowaniach kryminalnych, które zostały przekazane Wyższemu Sądowi Apelacyjnemu w Greifswaldzie (Oberappellationsgericht in Greifswald), czyli dawnemu Trybunałowi²⁰. Zmiany ustrojowe spowodowały, iż działalność omawianego urzędu osłabła.

W tej strukturze urząd nadprokuratora pozostawał również w pierwszych latach po objęciu Nowego Pomorza Przedniego (Neu-Vor-Pommern) przez Prusy w 1815 r.²¹ Władze z Berlina zamierzały szybko przeprowadzić reformę nowej prowincji, aby jej ustrój i organizację dostosować do reszty państwa. Jednakże wobec przyrzeczenia w układach ze Szwecją, a także stanowiska stanów (szlachty i miast), Fryderyk Wilhelm III pozostawił w nabytej części Pomorza wiele odrębności ustrojowych, m.in. organizację stanową, ustrój miast oraz partykularny system prawny i sądowy, który nie posiadał żadnych związków z prawami (Allgemeines Landrecht i Allgemeine Gerichtsordnung) obowiązującymi na pruskim Pomorzu i w całej monarchii²². Ale w sprawach administracji, systemu podatkowego, wojska itp.

¹⁸ Włączenie nadprokuratora do rejencji usankcjonowane zostało przez dwa zarządzenia: Verordnung über die Einrichtung der höchsten Administrations- Behörde in Deutschen Staaten vom 8. Oktober 1810 § 11, p. 1; wprowadzone patentem z 18 lutego 1811 r. W nim też potwierdzono włączenie urzędu nadprokuratora do rejencji: § III, p. 5; Verordnung wegen Einrichtung des Justizwesens in Deutschen Staaten, vom 8. Oktober 1810 § 22; wprowadzone patentem z 8 kwietnia 1811 r.; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 2, s. 90–97, 165–182; Landesarchiv Greifswald, Rep. 10, sygn. 2173, pnb. Według R. Bergera pociągnięcie to wynikało ze względów oszczędnościowych, a nie z wpływu szwedzkich wzorów prawnych (ustrojowych); R. Berger, *Rechtsgeschichte...*, s. 68. Świadczyć może o tym budżet Rejencji Krajowej (§ 8), w którym podkreślano oszczędności wynikające z włączenia urzędu prokuratora do niej; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 2, s. 550, 563, 568.

¹⁹ Do rejencji włączony został również kancelista Karl von Koch, który zastąpił sekretarza M.A. Nestinsa przy nadprokuratorze i dalej był odpowiedzialny za jego obsługę kancelaryjno-biurową w nowym urzędzie; Staats-Kalender für Pommern und Rügen, Jg. 1810–1813 (III. Abschnitt, I. Obrigkeitlicher Staat). Mimo włączenia urzędu nadprokuratora do rejencji, w wykazie urzędów wymieniany był jako samodzielny podmiot administracji.

²⁰ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Naczelny Prezydent Prowincji Pomorskiej, sygn. 1192, pnb.

²¹ Na podstawie reskryptu pruskiego ministra sprawiedliwości z 9 grudnia 1815 r. nadprokurator otrzymał nowe insygnia władzy, pieczęć z tytułaturą Königliches Preussisches Obersachwalteramt von Pommern und Rügen; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 2, s. 374.

²² Patent wegen Besitzergreifung des mit der Prussischen Monarchie vereinigten Herzogthums Pommern und Fürstenthums Rügen vom 19. September 1815; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 2, s. 354–355.

wprowadzone zostały jednak ogólnopaństwowe pruskie przepisy. Z dawnego Pomorza Szwedzkiego utworzono trzecią w prowincji pomorskiej rejencję – stralsundzką²³.

Urząd nadprokuratora funkcjonował aż do roku 1818, początkowo w ramach nadal działającej Rejencji Krajowej w Stralsundzie, a następnie po jej rozwiązaniu jako część nowego urzędu administracji – utworzonej od początku 1818 r. Rejencji w Stralsundzie (Regierung in Stralsund)²⁴. Było to jednak rozwiązanie tymczasowe, gdyż już w swoim sprawozdaniu z 22 stycznia 1816 r. komisarza do spraw organizacji sądownictwa na Nowym Pomorzu Przednim, Johann Friedrich von Hempel, stwierdził, że urząd nadprokuratora należy zlikwidować, ponieważ jest bezużyteczny na zjednoczonym Pomorzu pod berłem Hohenzollernów, gdyż nadzór nad sądownictwem czy więzieniami w Prusach pełni minister wymiaru sprawiedliwości samodzielnie lub przez prowincjonalne kolegia sądowe²⁵. Podkreślił on również, iż urząd ten wprowadził król szwedzki wbrew stanom, a Wyższy Sąd Apelacyjny w Greifswaldzie posiadał na podstawie przepisów z 1657 r. (Tribunal Ordnung vom 1657, T. II, Tit. 1, § 18) prerogatywy do sprawowania nadzoru nad wymiarem sprawiedliwości w Nowym Pomorzu Przednim. Z tego też względu sąd ten powinien czasowo przejść kompetencje nadprokuratora, aż zostanie ostatecznie unormowany ustrój prawny nowej prowincji²⁶.

---

²³ O organizacji administracji: A. Wielopolski, *Ustrój polityczny Pomorza Zachodniego w XIX wieku*, Poznań 1965, s. 41–73; S. Salmonowicz, *Podziały terytorialne i ustrój polityczny ziem pomorskich w latach 1815–1850*, [w:] *Historia Pomorza*, red. G. Labuda, Poznań 1993, t. 3, cz. 1, s. 58–142; G.Ch. von Unruh, *Provinz Pommern*, [w:] *Verwaltungsgeschichte Ostdeutschlands 1815–1945*, hrsg. von G. Heinrich, F.W. Henning, K.G.A. Jeserich, Stuttgart – Berlin – Köln 1992, s. 595–598; H. Fenske, *Verwaltung Pommerns 1815–1945*, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 16–58. O powstaniu Rejencji w Stralsundzie: J. Wächter, *Die Bildung des Regierungsbezirks Stralsund 1815–1818*, Greifswald – Stralsunder Jahrbuch, Bd. 10 (1972–1973), s. 127–137.

²⁴ Nadprokuratorem był nadal radca W.J.L. Schubert, będący również członkiem kolegium samej rejencji; Staats-Kalender für Pommern und Rügen, Jg. 1816–1818 (III. Abschnitt, I. Oberrigkeitlicher Staat).

²⁵ Geheimes Staatsarchiv PK Berlin-Dahlem, HA I rep. 84a (M), sygn. 40585, f. 309–311. Nadprokurator W.J.L. Schubert był jednym z miejscowych znawców prawa i ustroju sądowego, którzy mieli wspomagać komisarza von Hempla w pracy nad trybem wprowadzenia pruskiego prawodawstwa i propozycją zmian w organizacji sądów, by ją dostosować do wzorów pruskich; F.H. Sonnenschmidt, *Sammlung...*, Bd. 2, s. 369–371. Dokładnie o pracach J.F. von Hempla nad projektem zmian prawnych i organizacji sądów: Geheimes Staatsarchiv PK Berlin-Dahlem, HA I Rep. 84a (M), sygn. 40585–40587, passim; Landesarchiv Greifswald, Rep. 60, sygn. 226, passim.

²⁶ Komisarz J.F. von Hempla uważał również, że przejście kompetencji powinno się odbyć wraz z przekazaniem archiwum nadprokuratora, znajdującego się w mieszkaniu radcy Schuberta do registry sądu apelacyjnego. Likwidację urzędu ułatwić miał fakt, iż kancelista Karl von Koels ciągle przebywał w szwedzkim wojsku, a radca W.J.L. Schubert miał pozostać urzędnikiem zreformowanym urządzie rejencji; Geheimes Staatsarchiv PK Berlin-Dahlem, HA I rep. 84a (M), sygn. 40585, f. 309–311.

Jednakże działania w tym kierunku podjęto dopiero w 1818 r., co wynikało z oporu stanów, które, mimo niechęci do omawianego urzędu, chciały zachować *status quo* w wymiarze sprawiedliwości. Na podstawie reskryptu ministra sprawiedliwości z 7 września 1818 r. kompetencje nadprokuratora oraz nadzór nad wymiarem sprawiedliwości na byłym Pomorzu Szwedzkim przejął Wyższy Sąd Apelacyjny w Greifswaldzie. Odtąd sąd ten miał prerogatywy podobne do innych prowincjonalnych kolegiów sądowych, działających w prowincjach, w których obowiązywała pruska ordynacja z roku 1793. Był on nie tylko sądem apelacyjnym czy rewizyjnym, ale również urzędem nadzorującym i kontrolującym wymiar sprawiedliwości w swoim departamencie, czyli na Nowym Pomorzu Przednim²⁷.

Sama likwidacja urzędu nadprokuratora stała się jedyną z niewielu reform, którą udało się wprowadzić władzom pruskim w sądownictwie na dawnym Pomorzu Szwedzkim przed 1848 rokiem, gdyż próby zmiany ustroju prawnego prowincji były blokowane przez miejscowe stany. Zniesienie instytucji nadprokuratora stało się możliwe, gdyż postawa stanów wobec niej była negatywna. Od samego początku domagały się one likwidacji tego urzędu, a po 1815 roku ich stanowisko stało się zbieżne z zamierzeniami władz pruskich wobec nowej prowincji.

---

²⁷ Verfügung wegen mehrerer zum Ressort der Königlichen Regierung zu Stralsund gehörig gewiesener und einstweilen auf das königliche Oberappellationsgericht übergegangener Geschäfte, vom 7. September 1818, Jahrbücher für die Preussische Gesetzgebung, Rechtswissenschaft und Rechtsverwaltung, Bd. 12 (1818), s. 270–272; Amtsblatt der Regierung Stralsund 1818, s. 398–399.